

EGY ISMERETLEN AKADÉMIAI PÁLYÁZAT SORSA

A Magyar Tudományos Akadémia első hadtudományi pályázata, 1847

A Magyar Tudományos Akadémia 1831-ben kezdődő, a hazai tudomány és a nemzet fejlődését szolgáló pályázatainak történetében jelentős esemény zajlott le másfél évszázaddal ezelőtt.¹ Az MTA XVII. nagygyűlés 1846. december 17-i ülése elhatározta, hogy minden harmadik évben hadtudományi pályakérdést írnak ki és a következő XVIII. nagygyűlés 1847. december 26-i ülése már ki is hirdette az első hadtudományi pályafeladatot.²

Az első akadémiai hadtudományi pályakérdés kitűzésének több eddig még feltáratlan és ismeretlen tudománytörténeti előzménye volt. Mára szinte teljesen elfelejtett tény, hogy a Magyar Tudós Társaság már megalakulásától működése szerves részének tekintette a IV., Mathematicai osztály keretében a „hadi tudományok” magyar nyelvű művelését.³ E tudomány művelésének pénzügyi alapjait gróf Festetics László 1826. június 27-én bejelentett és az 1827:XIX. törvénycikkben elfogadott 10 000 pengőforintos alapítványa, illetve annak évi 600 pengőforintos kamata biztosította.⁴

A Magyar Tudós Társaság, mindenekelőtt pedig az 1831 és 1844 között megválasztott katonatiszti állományú tiszteleti, rendes és levelező tagjai, Kiss Károly százados, Baricz György mérnökkari alezredes, Kállay Ferenc hadbíró százados, Szontágh Gusztáv százados, báró Lakos János vezérőrnagy, Tanárky Sándor őrnagy, Korponay János főhadnagy, Mészáros Lázár ezredes, már a reformkorban a „hadi tudományok” meghonosítására törekedtek és ennek érdekében céltudatos munkálatokat folytattak. Az első fő célkitűzésük a korszerű magyar katonai nyelv megteremtése volt. Ők tették a legtöbbet a hadi műszavak magyarosításáért és szótárakba kerüléséért, így az 1834-ben megjelent Mathematicai Műszótárba, az 1843-ban közreadott Hadi Műszótárba, a készülő Hadtudományi Műszótárba és az Akadémiai Nagyszótárba. Második fő célkitűzésük a híres külföldi katonai teoretikusok művei magyarra fordítása volt, hogy a hazai közvélemény számára is hozzáférhetővé tegyék az egyetemes hadtudomány különböző területein született új eredményeket. Munkálkodásuk harmadik fő céljának a magyar kutatók ösztönzését tekintették a hadtudomány magyar nyelven való művelésére és alkotásaik publikálására. A korabeli folyóiratok és napilapok oldalain számos hadtudományi tanulmányt, cikket és műfordítást találunk az akadémikusok tollából. A magyar hadtudomány különböző ágainak témáit tárgyaló

¹ Részletesen *Fekete Gézáné*: Az Akadémia 1831 – 1858 között alapított jutalomtételei és előzményei. Budapest, 1988. 230 o.

² A Magyar Tudós Társaság Évkönyvei (a továbbiakban: MTTÉ) 1845 – 1847. Első oszt. VIII. k. 79–80.o.

³ *Ács Tibor*: A Magyar Tudományos Akadémia és a hadtudomány 1825 – 1848. *Honvédelem*, 1976. 4. sz. 84–95. o.

⁴ A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Kézirattár. Régi Akadémiai Levéltár (a továbbiakban: RAL) Országgyűlési ívrét 109.

írások nem egy esetben olyan eredeti teljesítményeket mutattak fel, amelyek színvonalukban felvehették a versenyt az ismert francia, német, angol, vagy más európai katonai szakírók munkáival.

Közismertek és nem szorulnak bővebb bemutatásra a Habsburg-birodalomhoz tartozó Magyar Királyságban uralkodó politikai, társadalmi, gazdasági, kulturális, hadügyi viszonyok és a hazai reformmozgalom törekvései, küzdelmei. A hadügy és a hadsereg torz, birodalmi szimbiózisa, az anakronisztikus magyar nemesi felkelés és az ósdi hazai honvédelmi rendszer égetően szükséges reformja nemcsak a korabeli közvéleményt és az országgyűléseket foglalkoztatta, hanem a Magyar Tudós Társaságot és tagjait is. Tudományos tevékenységük végső soron arra irányult, hogy elősegítsék az ország új polgári honvédelmi rendszerének megteremtését. Ezt jól bizonyítják többek között az 1838 és 1845 között felolvasott akadémiai székfoglalók.

Tanárky Sándor őrnagy, az MTA kisgyűlése 1838. november 19-i ülésén mondta el „A hadtudományoknak az álladalmak, a különösen magyar hazánk fenntartására életbe ható fontosságáról” című hadtudományi rendes tagi székfoglalóját a Mathematicai osztályban.⁵ Az értekezés a polgári átalakulás szellemében a magyar hadtudomány fejlesztésének és a honvédelem átalakításának programját fejt ki és megfogalmazza azt az alaptételt, hogy: „Európában nemzeti függetlenséget hadi erő, hadi erőt hadtudományos műveltség nélkül még csak képzelni sem lehet”.

Az MTA X. nagygyűlése 1839. november 16-i ülésén Kossovich Károly jogász olvasta fel „A magyarok védelmi rendszere” című emlékiratának több részletét a Történetírási osztály rendes tagi székfoglalójaként. Előadásában erőteljesen hangot adott az önálló magyar hadügy követelésének, amiért is magára vonta a kormányzat haragját. Tartalma miatt a székfoglaló, mint a Magyar Tudós Társaság Évkönyvének szerkesztője közölte, nem jelenhetett meg.⁶

Kiss Károly százados, az MTA kisgyűlése 1840. december 14-i ülésén adta elő „Mi okozta a francia köztársaság harcnyereségeit? Győzelmeinek mi adott olly hatalmas befolyásu sikert?” című hadtudományi rendes tagi székfoglalóját a Mathematicai osztályban. A téma elmélyült vizsgálata alapján kimutatta, hogy a régi feudális rendszer és hadügye törvényszerűen vallott kudarcot az új polgári társadalom és hadügyével szemben.⁷

Az MTA XII. nagygyűlése 1842. november 22-i ülésén Horváth Mihály történész olvasta fel „A magyarhonvédelem történeti vázlata” című rendes tagi székfoglalóját a Történetírási osztályban. Az értekezés a magyar honvédelem történetén keresztül bizonyította az ország polgári átalakulásának elkerülhetetlenségét és a polgári honvédelem megteremtésének a szükségességét: „Mert a fennálló katonai rendszer már maga nem felelhet meg az európai újabb status politicainak. És a honvédelem története biztos vezetőül szolgál e nagy munkában”, mivel Magyarország esetében „csak a

⁵ MTTÉ 1838 – 1840. Második oszt. V. k. 226–240. o.

⁶ Uo. Első oszt. 22.o.

⁷ MTTÉ 1840 – 1842. Második oszt. VI. k. 3–17.o.

polgári védhad-rendszer lehet egyedül biztos horgony, mellynek hatalmas ereje a nemzet sajkáját az élet és a szabadság öblében fentarthatja.”⁸

Ezt a gondolkört gazdagította Korponay János főhadnagy, aki az MTA kisgyűlése 1845. március 17-i ülésén adta elő „Hadi földírás” című hadtudományi levelezőtagi székfoglalóját a Mathematicai osztályban.⁹ Ebben többek között megállapítja, hogy „a harcz jelenben, csak a hadtudományok szigorú szabályai szerint viseltetik és ennek ellenére az újabb korban a tudomány mégis parlagon hagyta a hadtudományokat, s ezekkel azon egyedüli módszert, melly által a nemzet felvilágosulható.”

Mészáros Lázár ezredes „A katonaságról című hadtudományi levelezőtagi székfoglalóját a Mathematicai osztályban az MTA kisgyűlése 1845. október 28-i ülésén olvasták fel.¹⁰ Az értekezés sokoldalúan vizsgálta a társadalom és a háború összefüggéseit, a hadsereg jellemzőit és szerepét kora átalakuló világában, a Habsburg-birodalomban és a Magyar Királyságban. Mészáros elutasította az elavult hadügyi rendszert a „legszebb jövődörüli álmokat” figyelembe véve fogalmazta meg a célszerű honvédelmi rendszer alapelveit. A kritikus mondanivaló és a meghökkentő katonai reformjavaslatok miatt az MTA, a következményektől félve, nem tette közzé Évkönyveiben az értekezést.

E pozitív jelenségek mellett, különböző okok és körülmények miatt azonban az 1831-től 1844-ig terjedő időszakban sem az Akadémia, sem a IV. Mathematicai osztály, sem a hadtudományi rendes és levelező tagok nem kezdeményezték hadtudományi pályakérdés kiírását. Annak ellenére nem, hogy a Magyar Tudós Társaság már első alapszabályában bevezette a jutalmazási és pályázati rendszert a magyar nyelvű tudományos tevékenység ösztönzésére, mely „a termékeny elméket, aminők magokra hagyva lankadnak, illő módon serkenti jeles munkák kidolgozására, melyek az emberiség műveltségét ne csak emeljék, hanem a magyar nemzet nevére hirt is szépet terjesszenek.”¹¹

Ebben az időben pedig már nagy szükség volt arra, hogy a hadtudomány magyar kutatóinak és szakértőinek a Magyar Tudós Társaságon kívüli, nem nagy létszámú tábort, a nemzetet foglalkoztató hadtudományi pályafeladatok meghirdetésével, hasznos tudományos munkák megírására és a hadtudomány aktívabb, előre vivő művelésére serkentsék. A pályakérdések ügyében Kiss Károly hadtudományi rendes tag volt az, aki 1841-ben felvetette, szükség van „eredeti hadtudományi munkákra, hogy ebben is tovább haladhassunk”.¹² Ő volt az, aki 1842-ben a Magyar Tudós Társasághoz intézett levelében arra hívta fel a figyelmet, hogy a „gr. Festetics alapítvány célja

⁸ Uo. 298–376.o.

⁹ Kisgyűlések jegyzőkönyve (a továbbiakban: KgyJkv.) 1845. RAL K 1397. 20. o.: *Korponay János*: Hadi földírás. I.k. Hadi földírás elmélete: Európa általában, Orosz álladalom és Krakó köztársaság. Pest, 1845. 339.o.

¹⁰ KgyJkv. 1845. RAL K 1397. 73.o.: *Mészáros Lázár*: A katonaságról. A Magyar Tudós Társaság levelező tagi székfoglaló értekezés 1845. (S. a. r.: *Ács Tibor*) Budapest, 1979. 91.o.

¹¹ MTTÉ 1831 – 1832. Első oszt. I. k.101.o.

¹² L. részletesebben *Ács Tibor*: Tudós és katona. Kiss Károly élete és hadtudományi munkássága (1793-1866). Budapest 1982. 197.o.

különösen a hadi munkák közre bocsátása, fundus hiány tehát a nyomtatást nem akadályozhatja”.¹³

Két év múlva Kiss Károly elérkezettnek látta az időt, hogy az MTA IV. osztálya és a XV. nagygyűlés elé terjessze az első hadtudományi pályakérdés javaslatot:

„Éjszokról hazánk az ellenséges megtámadás előtt tárva áll, a Kárpátok több urkodó pontjai, s elzárható völgyoszorosai pedig igen alkalmasak egy hatálos védelem elrendezésére, feltéve tehát, hogy Gallicia és Bukovia (kivéve Bochnia, Landec, és Nadovic kerületeket, hol a cs. k. hadsereg gyűpontjai kitűzvék) már az ellenség hatalmában van, de Erdély tábori és állandó erősegekkel biztosítva, feltéve hogy Árokszállásnál összpontosult nagyobb hadsereg előhadai a Tisza, Bodrog, Hernád, Sajó és Garam völgyeiben örködnek, miképp és hol lehetne stratégiai és taktikai tekintetből a kárpáti hegyvonalt Poprádtól a Tisza forrásáig legcélszerűbben, az első megrohanás ellen nagyobb s apróbb váracsokkal, biztosítani, a völgyoszorosokat elzárni, s a védelmet mindaddig fenntartani, míg a tartalék hadseregtől a szükséges intézkedések megtörténendek.

Pest Decemb. 17 1844

Kiss Károly¹⁴

A benyújtott pályakérdést 1844. december 19-én iktatta a titoknoki hivatal, majd a IV. osztály a matematikai pályakérdések között – nem pártfogólag – a nagygyűlés elé terjesztette. A XV. nagygyűlés 1844. december 26-i ülésén nem a hadtudományi, hanem az alábbi matematikai jutalomtételt fogadta el és hirdette meg: „Mik a képzetes mennyiségek tulajdonságai, s mind analytici, mind mértani értelmök?” Határnap 1846. március 21. Jutalom 50 arany.¹⁵

A hadtudományi pályakérdés elutasításának egyértelmű okai voltak. A pályakérdésre adandó feleletre egy Magyarországot északról ért ellenséges támadás elhárításának védelmi tervét kellett volna kidolgozni. Nem titok, hogy északról csak az orosz cári birodalom támadása fenyegetett, mellyel viszont a Habsburg-birodalom 1833-ban szövetségi szerződést kötött. Ez a tény és az ország hadügyi függése eleve kétségessé tette egy ilyen témájú hadtudományi pályakérdés elfogadását.

Meg kell jegyezni, hogy Kiss Károly témakítűzésében az egész reformkor átlengő félelem fogalmazódott meg az „északi hatalom” ellen, amely az 1830–31. évi lengyel nemzeti felkelést eltiporta. A zsarnoki cári hatalom ettől kezdve a magyar reformerek célpontja lett. Az Akadémia vezetése, félve a kormányzat retorziójától, akkor még elméletben sem volt hajlandó feltételezni a „szövetséges” cári hadsereg ellenséges támadását Magyarországon. Pedig az országvédelem lehetőségének egy ilyen hadműveleti tervben történő kidolgozása jól szolgált volna a jövőendő új nemzeti hadsereg parancsnoki karának felkészítését. Több, mint valószínű, hogy számos magyar

¹³ RAL 12/1843.

¹⁴ RAL 20/1844

¹⁵ MTTÉ 1843 – 1844. Első oszt. VII. k. 71–72.o.

nemzetiségű tiszt bekapcsolódott volna ennek az érdekes hadtudományi kérdésnek a kidolgozásába, ha az MTA kitűzi ezt a pályázatot.

Kiss Károly munkálkodását azonban nem törte meg az átmeneti sikertelenség, hiszen sikerült elérnie, hogy a XV. nagygyűlés 1844. december 24-i ülése két katonatisztet, Korpony Jánost és Mészáros Lázárt, a Mathematicai osztály hadtudományi levelező tagjává válasszon. Az akadémiai reformtörekvések jegyében eredményesen megvalósult az a kezdeményezése is, hogy az MTA XVI. nagygyűlésének 1845. november 22-i ülése hozza létre a IV. Mathematicai Osztály Hadtudományi Alosztályát, melybe besorolták Kiss Károly rendes, Korponay János és Mészáros Lázár levelező tagokat.¹⁶ Nem vált valóra viszont az az ajánlása, hogy a nagygyűlés Korponay János 1845-ben megjelent „Hadi földírás” című művét akadémiai jutalomban részesítse. Ám ami még jobban bántotta, hatástalan maradt a hadtudományi pályakérdés meghirdetését szorgalmazó javaslata.

Minden erőfeszítése ellenére 1846-ben sem sikerül elérnie a hadtudomány emancipálását a matematikai osztályon belül, s a hadtudományi pályakérdés kiírását sem. Mindezek miatt az MTA XVII. nagygyűlésének 1846. december 17-i ülése elé a következő megrendítő hatású levelét terjesztette:

„Tekintetes tudós társaság!

A hadtudományi alosztály eddig elé a matematikai osztály egy hozzá csatolt kiegészítő részének tekintett, s így működött is mennyire, tőle telhetett, de az idei osztályvelői tanácskozmány folytában alkalmam volt az iránt meggyőződni, hogy a matematikai osztály nagyon érdemes tagjai a hadtudományokat az azokat illető térről egészen kiszorították elannyira, hogy a hadtudományból sem pályakérdést kitűzni, se e tudományban megjelent munkát a nagyjutalomra bocsátani, sem pedig levelező tag megválasztását ajánlani nem engedék. Ők mint a matematikai osztály tagjai tán helyesen tették ezt, de így én, mint a hadtudományoknak az Akadémiánál képviselője azon kénytelenségre szoritattam, a tek. társaságot tisztelettel megkérdezni az iránt: valjon a hadtudományok mennyiben azok sokszerűségükhöz képest, ha a matematikai tudományokkal nem foglalkoznak, a tek. tudós társasághoz tartoznak-e? Mert még eddig majd magam is azon véleményekben vagyok, hogy maga az Akadémia sem igen hajlandó azokat oda sorozni. Alázatos indítványom tehát oda irányzom: méltóztassék a tek. társaság a hadtudományokat, ha azok nem a matematikai körben működnek is, vagy maga köréhez számítani és azokat a matematikai osztály alul emancipálni, és egy önálló osztályá alkotni, vagy pedig kereken ki nyilatkozni, hogy a hadtudományokat passzív állásukból kiemelni teendői kivülinek találja.

Pesten December 17. 1846

Kiss Károly¹⁷

¹⁶ Nagygyűlések jegyzőkönyve (a továbbiakban: NgyJkv.) 1845. RAL K.1358. 18., 32.o.

¹⁷ RAL 6/1846.

Az Akadémia rövid történetében szokatlanul drámai hangú nyilatkozatot a nagygyűlés harmadik ülésén olvasták fel, melynek jegyzőkönyve hűen tükrözi a hadtudomány egyenjogúsításáért folyó heves vitát és végül azt az álláspontot, amit az akadémikusok elfogadtak, többek között az első hadtudományi pályázat kiírása érdekében. Érdemes idézni ezeket a sorokat, mivel Kiss az „írott kívánságaihoz élő szóval még azt adá miszerint ha ez meg nem történhetik, azzal is megelégszik ha a mathematicai osztályt illető minden harmadik időközben a nagyjuttalom odaitélése és pályakérdések kitűzése kizárólag a hadtudományi osztálynak engedtetik által. Ennek folytán a mathematicai osztály részéről Vállas Antal és Győry Sándor r. t. szólaltak fel, nyilvánítván miszerint a hadi tudományoknak azon részét melly mathezisen alapul ők is a mathematicai osztály körébe tartozónak hiszik, s e nemben irt munkáknak nagyjuttalomra bocsáthatását, valamint illy nemű pályakérdések kitűzését nem ellenzik, de a hadi tudományoknak azon részét mellyek akár a történettudományba, akár a vegytanba vágnak, vagy csupán empiricán alapulnak, be nem fogadhatják a mathematicai tudományok körébe, mire még többen a hadtudományi alosztálynak, és a létesítése végett alapított tőkének viszonyát az egész academiához és ennek összes tőkéjéhez taglalván, határozattá lőn:

1-őr. Hogy a Tek. igazgatóság megkeressék az iránti intézkedésre, miszerint ezentul a hadtudományi osztály számára alapított 10 000 pengő forintnyi tőkét külön kezeltetvén, e tőke esztendei kamatjainak hatoda ne csatoltatnék többé az academia köztőkéjéhez, hanem félretétetvén, abból minden harmadik évben 50 aranyat tevő jutalmat alakitanék, mellyre a hadtudományi r. t. tüzessen ki szak szakából pályakérdést, melly kitűzés azon esetre ha az igazgató tanács e javaslatot elfogadna már a jövő 1847-diki nagygyűlés alatt eshetnék meg, a jutalom megítélése 1849-ben történhetvén.

2-or. A nagyjuttalomérti versenyzés és levelező tag ajánlást illetőleg a nagygyűlés a mathematicai osztály tagjainak méltányosságától várja, hogy illő tekintettel fog lenni a hadi tudományok körében megjelenő jeles munkákra és azokkal foglalkozó tudós férfiakra, fennmaradván a hadtudományi r. tagnak, mint általában minden osztálybeli kevesebbségnek, egyes esetekben midőn az általa képviselt tudomány szakot az osztálynak bármelly határozata által mellőzve hiszi, e sérelemnek orvoslását a nagygyűléstől kérni, melly eféle vitás kérdésekben az eldöntési jogot magának valamint eddig fenntartotta, ugy a jövőre is fenntartani kívánta.”¹⁸

Az MTA XVII. nagygyűlésének 1846. december 17-i harmadik ülése a magyar hadtudomány fejlesztése érdekében nagy jelentőségű döntést hozott: a tudomány szak a matematikai osztályon belül teljes egyenjogúságot nyert, lehetővé vált a hadtudományi levelező tag ajánlása, hadtudományi mű nagyjuttalomban részesítése, a diszciplinát ért sérelmek nagygyűlés általi orvoslása, valamint minden harmadik esztendőben hadtudományi pályakérdés kitűzése. E határozat alapján Kiss Károly már másnap előterjesztette, a nagygyűlés december 18-i negyedik ülése pedig „dicsérettel említendőnek rendeltette” Korponay János „Hadi földírás” című művének első kötetét.¹⁹

¹⁸ NgyJkv. 1846. RAL K 1358. 14.o.

¹⁹ Uo. 15.o.

A magyar hadtudomány történetében ez volt az első tudományos mű, melyet a Magyar Tudományos Akadémia elismerésben részesített.

Sikeres lépés történt az akadémiai pályázat meghirdetése érdekében is. Az MTA Igazgató Tanácsa Széchenyi István gróf elnökletével 1846. december 23-i ülésén jóváhagyta a XVII. nagygyűlés hadtudományi pályázat kiírásával kapcsolatos határozatát, amiről a jegyzőkönyvben ez olvasható: „XXXII. Előterjesztett a lefolyt nagygyűl. jkv. XXX. pontja melyben az igazgatóságnak ajánltatik, hogy a hadtudományoknak Magyarországon felvirágoztatása végett, ezentul a gr. Festetics László által a hadtudományi alosztály számára alapított 10 000 pftnyi tőke külön kezeltetvén, esztendei kamatjainak hatoda szerint eddig az academia köztökéjéhez kapcsolassák, hanem félretétetvén abból minden harmadik évben 50 aranyat tevő hadtudományi pályajutalom alakitassék. Helyben hagyatott.”²⁰

Ezzel a döntéssel elhárult az utolsó akadály az első akadémiai hadtudományi pályakérdés kitűzése előtt. Az MTA XVIII. nagygyűlése elé terjesztett hadtudományi pályázati javaslatot, a korabeli hazai viszonyokat és a pozsonyi országgyűlés honvédelemmel kapcsolatos reformköveteléseit figyelembe véve, a IV. osztály három akadémikusa – Győry Sándor, Vállas Antal és Kiss Károly – fogalmazta meg:

„A mathematicai osztály a következő hadtudományi pályakérdést tüzi ki:

Minthogy hazánkban az eddigi felkelési rendszerre alapított honvédelem magas hivatásának többé meg nem felelhet, adassék elő a nemzet átalakulásának e korszakában mikép lehetne a honvédelmet a mostani hadak és harczviselés elveihez alkalmazva legcélszerűbben felállítani.

A mathematicai osztály részéről.

Pesten, dec. 21, 1847

*Győry Sándor
Vállas Antal
Kiss Károly”²¹*

Érdeemes megjegyezni, hogy a tágabb értelmű feudális szót áthúzták és a szűkebb értelmű felkelés szóval helyettesítették a pályakérdésben. A XVIII. nagygyűlés 1847. december 21-i harmadik ülése a matematikai osztály által „kitűzésre ajánlott hadtudományi pályafeladatot” jóváhagyta és „a pályamunkák beküldésének határnapjául 1849-dik évi mart. 31-dik napja tüzetett ki. Jutalom 50 arany.”²² A titoknok az akadémia munkálkodását összefoglaló jelentésében kiemelte: „Figyelembe, különösen a katonai rendébe, ajánlja az akadémia azon legujabb intézkedését, mely szerint 1849-től kezdve, minden harmadik évben a hadtudományi alosztály részéről egy ötven aranynyi jutalom léssen pályakérdésekhez csatolva. Teljesen meg lévén győződve e tudománynak főbenjáró fontosságáról a nemzetek élete és fennmaradása körül, az akadémia e bár

²⁰ Igazgatósági ülések jegyzőkönyve 1846. RAL K 1306. 17.o.

²¹ RAL 121/1847.

²² NgyJkv. 1847 RAL K 1358. 16.o.

kisded kezdettel a hadtudományoknak honunkban felvirágzására óhajt hatni. Az első jutalomhirdetés a jövő évben esendik meg. Áldja meg a magyarok istene jó sikerrel ez ügyet!”²³

Az akadémiai pályázat meghirdetése és a sajtóban való közzététele nagy visszhangot váltott ki a hadtudomány hazai művelői körében és többen neki is fogtak pályaművük elkészítéséhez.²⁴ Örömmel fogadta a pályakérdés kiírásának híret például Raksányi Imre katonai szakíró, aki nagy körültekintéssel kezdte meg pályaműve megírásának előkészületeit. Igaz, megjegyezte: „Azon szomorú előérzetben bár, hogy netán elsőseget nyerendő pályamunkám évekig fog az akadémia könyvtárában kinyomatlanul heverni, hozzáfogtam az előmunkálatokhoz, a szükséges adatok gyűjtéséhez. Egészen elememben éreztem magam.”²⁵ Ezt a tudományos tevékenységet szakították meg a „világ eseményei” és az 1848-as forradalom.

Az első akadémiai hadtudományi pályázat sorsának alakulásába tehát gyorsan beleszólt a történelem és az 1848–49-es polgári forradalom és szabadságharc – és a gyakorlatban valósította meg azt a világhírűvé vált új nemzeti honvédelmi rendszert, aminek kimunkálásában nem kis érdeme volt a Magyar Tudományos Akadémia és számos tagja figyelemre méltó tudományos munkásságának is. Már az új honvédelem és a magyar honvédsereg sikereinek ismeretében foglalkozott az első hadtudományi pályázattal az MTA Kisgyűlésének 1849. június 11-i ülése.

Az ülés jegyzőkönyve így örökítette meg az elhangzottakat: „188. a titoknok jelenti az osztálynak, hogy a folyó évre kítűzve volt, s a magyar honvédelmi rendszer átalakítását tárgyaló hadtudományi jutalomkérdésre egy felelet sem érkezett. Mire az ülés kinyilatkoztatója, hogy miután a kérdés azóta gyakorlati téren áll, az összes ülés 173 pont alatti végzésében teljesen megnyugszik.”²⁶

A Magyar Tudományos Akadémia abszolutizmus alatt összeült 1858. december 20-i közgyűlésének egyik tárgya az a jelentés volt, amely beszámolt „az 1847-ben kihirdetett jutalomkérdések mibenlétéről.” A jelentés többek között megállapította: „Szinte így megfajtotlenül maradt az ugyan akkor ötven arany jutalom mellett kihirdetett hadtudományi feladat.”²⁷ Ezzel a megállapítással ért véget az első akadémiai hadtudományi pályázat tanulságokat nem nélkülöző, viszontagságos története.

²³ MTTÉ 1845 – 1847. Első oszt. VIII.k. 39.o.

²⁴ L. példának *Budapesti Hiradó*, 1848. január 5-i (726.) sz. 13.o.

²⁵ L. az 1848. március 25-i röpiratot: *Honvédelmi Szövétnek*. Kiadja több katona közreműködésével Raksányi Imre volt. cs.kir. bombavető. Pozsony, 1848 16.o.

²⁶ Kgy.Jkv. 1848. RAL K 1402. 60.o.

²⁷ MTAÉ 1858. Első oszt. IX. k. 38–39. o.

Tibor Ács

THE FATE OF AN UNKNOWN ACADEMIC COMPETITION

The First Competition in Military Sciences,
Conducted by the Hungarian Academy of Sciences in 1847

Summary

Some members of the Hungarian Academy of Sciences (and officers of the Imperial-Royal Army at the same time) worked for having the military sciences recognized by the Academy – and for promoting the activity of Hungarian military theoreticians from the thirties of the 19th century. This short study analyzes the complications with the invitation to the first competition in military sciences together with the decisive role of Károly Kiss around it. As a consequence of the events of the 1848–1849 War of Liberation the competition remained unsuccessful, however the initiative was of great importance in the history of the military sciences in Hungary.

Tibor Ács

LE SORT D'UN CONCOURS ACADEMIQUE INCONNU

Le premier concours de sciences militaires de l'Académie Hongroise des Sciences, 1847

Résumé

Les membres soldats de l'Académie Hongroise des Sciences faisaient beaucoup pour faire reconnaître la science militaire et pour faire avancer l'activité de sciences militaires du monde savant hongrois, déjà depuis le milieu des années trente du XIXe siècle. Cet essai examine les circonstances et les complications du premier concours académique de sciences militaires, pressé par l'académicien Károly Kiss, publié finalement le 26 décembre 1847. A cause des événements de la révolution et guerre d'indépendance de 1848–1849 le concours est resté sans résultat, il est quand même utile de se souvenir de l'importance de ce concours dans l'histoire des sciences militaires hongroises.

Tibor Ács

DAS SCHICKSAL EINER UNBEKANNTEN AKADEMISCHEN BEWERBUNG

Das erste kriegswissenschaftliche Preisausschreiben der
Ungarischen Akademie der Wissenschaften in 1847

Resümee

Die Mitglieder der Ungarischen Akademie der Wissenschaften, die Soldaten waren, hatten sich schon seit den 30-er Jahren des 19. Jahrhunderts bemüht, daß die Kriegswissenschaften anerkannt werden und die von den ungarischen Wissenschaftlern betriebene Kriegswissenschaft Fortschritte macht. Dieses Schreiben beschäftigt sich mit den Schwierigkeiten der Ausschreibung des vom Akademiker Károly Kiss vorgeschlagenen und schließlich am 26. Dezember 1847 ausgeschriebenen Preisausschreibens. Aufgrund der Revolution und des Freiheitskampfes von 1848–1849 ist das Preisausschreiben zwar von keinem Erfolg gekrönt worden, trotzdem ist es nicht unwichtig sich der Bedeutung dieses Preisausschreibens in der Geschichte der ungarischen Kriegswissenschaft zu erinnern.

Тибор Ач

СУДЬБА ОДНОГО НЕИЗВЕСТНОГО КОНКУРСА АКАДЕМИИ НАУК

Первый военно-научный конкурс Венгерской Академии Наук, 1847 г

Резюме

Военные члены Венгерской Академии Наук уже начиная с середины тридцатых годов XIX века вели настойчивую борьбу в интересах достижения признания венгерской военной науки и содействия военно-научной деятельности, проводимой венгерскими учеными. В настоящей статье рассматриваются трудности, с какими было связано объявление первого военно-научного конкурса, который с большой настойчивостью организовывал академик Карой Кишш и который в конце концов был назначен на 26 декабря 1847 года. Хотя по причине событий революции и освободительной борьбы 1848–1849 гг. конкурс оказался безуспешным, однако нельзя забывать о значении этой инициативы в истории венгерской военной науки.